

LINGVISTIK BILIM VA LINGVISTIKA O'QITISH METODLARI

Rahimova Feruza Hamza qizi

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti Turizm fakulteti Xorijiy til va
adabiyoti yo'nalishi talabasi*

Muxlisa Kenjayeva Bahodir qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Turizm fakulteti, Ilmiy rahbar

Annotatsiya. O'qitishda zamonaviy xilma-xil metodik yondashuvlar chet tili lingvistik tushunchalarga asoslanadi. Usulning samaradorligi uning ta'siriga bog'liq emas o'qituvchining qobiliyati bo'yicha individual xususiyatlar va tamoyillar turli usullarni birlashtirish. Chet tilini o'zlashtirish eng ko'p bo'ladi muvaffaqiyatli, turli xil texnikalarni qo'llashni ta'minladi lingvistik jihatlar: kommunikativ, kognitiv va shaxsiy. Shu bilan birga, qiyosiy xususiyatlarga alohida e'tibor berilishi kerak mahalliy (rasmiy) va o'rganilgan tillar. Shu bilan birga, qiyosiy xususiyatlarga alohida e'tibor berilishi kerak mahalliy (rasmiy) va o'rganilgan tillar.

Kalit so'zlar: lingvistik kompetensiya, Zamonaviy lingvistika, nutq fenomeni, sotsiolingvistika, komputer lingvistika, faoliyat yondashuvi.

Hozirgi davr ta'lim taraqqiyoti yangi yo'nalish innovatsion pedagogikani keltirib chiqardi. Innovatsion – inglizcha “yangilikni kiritish (tarqatish)” ma'nolarini anglatadi. Yangilik kiritishning ijtimoiy-psixologik aspekti Amerika tadqiqotchisi E.Rodjers tomonidan ishlab chiqilgan. U yangilik kiritish jarayoni qatnashchilarining tasnifi, ularning yangilikka bo'lgan munosabati va boshqalarni o'rgangan. Ilmiy yo'nalishlarda yangilik va innovatsiya tushunchalari o'zaro farqalanadi. “Yangilik”- bu vosita, yangi metod, metodika, texnologiya ma'nosini anglatadi. “Innovatsiya”- bu ta'lim, ma'lum bosqichlari bo'yicha rivojlanadigan jarayon hisoblanadi. Jahon ilm-fan taraqqiyoti kundan kunga gurkirab, rivojlanib

bormoqda. Aynan bu ijobiy rivojlanish bizning diyorimizga ham o'z ta'sirini o'tkazdi. Ilm dunyomizga ilg'or innovatsion texnologiyalar tatbiq etilmoqda. Buning ijrosi sifatida, Yurtboshimiz tomonidan joriy yilni "Yoshlarni qo'llab-quvvatlash va aholi salomatligi yili" deb nomlashi ham mamlakatimiz yoshlarining ma'suliyatini yanada oshirdi. Ta'lim sohalariga ilg'or, zamonaviy innovatsion texnologiyalarning keng tatbiq etilishi ham chet til o'rganayotgan yoshlar uchun keng imkoniyatlar, marralar eshigini ochdi, desak xato bo'lmaydi. Bu maqsad chet tillarni o'qitishning metodologiyasi nuqtai nazaridan quyidagi usullar bilan birlashtiradi; lingvistika bo'limlari (fonetika, leksika, grammatika) va til ko'nikmalari (o'qish, gapirish, tinglash, yozish). Bu jihatlarni o'rgatish turli ta'lim metodlarini nazarda tutadi va bu muhokama uchun alohida mavzu hisoblanadi. Chet tili metodikasida maxsus lingvistik kompetentsiyaga asos sifatida e'tibor beriladi. Hozirgi bosqichda chet tili ta'limi ko'p o'lchovli hodisadir. Chet tili ta'limi ko'p madaniyatli va ko'p tilli odamlar jamoasida yosh mutaxassisning muvaffaqiyatli kasbiy faoliyati uchun vosita bo'lib xizmat qiladi. Chet tili ta'limi ham shaxs ongini, uning ijtimoiy harakatchanlik va ochiq axborot makonida erkin faoliyat yuritish qobiliyatini shakllantirishning muhim vositasidir. Galskova va Gezning (2006) so'zlariga ko'ra, chet tili ta'limi jarayon sifatida talabalarni ular uchun yangi aloqa vositasi bilan tanishtirishga, boshqalarning madaniyatini bilishga va o'rganilayotgan til mamlakat madaniyati prizmasi orqali o'z madaniyatini tushunishga, talabalarga singdirishga qaratilgan boshqa tillar va madaniyatlarga nisbatan muloqot va bag'rikenglikka tayyorlik. Antropotsentrik printsipga ko'ra, talabalar bir vaqtning o'zida o'quv faoliyati sub'ektlari va madaniyatlararo aloqa sub'ektlariga aylanadilar, bu esa ushbu tamoyil chet tili ta'limi tizimining asosiy tarkibiy qismiga aylanishini ko'rsatadi. Zamonaviy chet tili ta'limi jarayon sifatida talabaning shaxsini, uning intellektual va hissiy-ixtiyoriy qobiliyatlarini va shaxsiy fazilatlarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi, bu birinchi navbatda tilda namoyon bo'ladi. Chet tilini o'zlashtirish natijasi talabalarning kommunikativ kompetentsiyasini shakllantirishdir, bu o'rganilayotgan til mamlakatining ijtimoiy-madaniy kontekstini hisobga olgan holda turli xil aloqa vaziyatlarida chet tilidagi bayonotlarni tushunish va yaratish qobiliyati

sifatida tavsiflanadi. Zamonaviy dunyoda chet tili ta'limining rivojlanishi bir nechta tendentsiyalar bilan tavsiflanadi, jumladan: * yirik shaharlarda chet tillarini intensiv o'qitish bo'yicha ixtisoslashtirilgan markazlarni yaratish • * chet tilini o'rganish bo'yicha xalqaro imtihonlar sertifikatlarini taqdim etish bo'yicha katta mutaxassislarga qo'yiladigan talablar o'ziga xos xususiyatlarni ifodalovchi lug'atlarni ishlab chiqish, turli tillarning milliy lingvistik an'alarining, Dunyoning haqiqiy til rasmini aks ettira oladigan tillarning ishlash dinamikasi to'g'risidagi ma'lumotlarga ega ma'lumotlar bankini shakllantirish. . XIX asr oxirida chet ellarni o'qitish usullari haqida jiddiy bahs-munozaralar bo'lditillar, o'qitish maqsadlari va vazifalari va unga yondashuvlar. Qattiq tizim muzlatilgan grammatik usul tanqidga uchradi. Xorijiy tillarni o'qitish va uning tashabbuskorlari yangi har jihatdan grammatik tarjimaga qarshi bo'lgan to'g'ridan-to'g'ri usuldan voz kechish edi. Tilshunoslar allaqachon nutq fenomeniga e'tibor qaratdilar ular tilning fonetik darajasini o'rganishdi. Bu hech qanday texnik ta'sir ko'rsatishi mumkin emas edi. Ushbu usul xorijiy so'zlarni birlashtirish printsipiga asoslangan ob'ektlarning o'zi tabiiy (assotsiativ) o'rganish usuli edi. Tuzilmalar majmuasi sifatida til, shuningdek, behaviorizmning psixologik doktrinasi, inson xatti-harakatining asoslari "stimul" formulasi orqali amalga oshiriladi —reaktsiya-mustahkamlash". Har bir qadam lingvistik va psixologik nuqtai nazardan tushuntiriladi. Ovozli til sifatida, shunday qilib, audiovizual usullar juda kuchli: ular ko'p soat talab qiladi, texnik yordami bilan o'qituvchi va mustaqil ravishda o'qitish ta'lim vositalari hisoblanadi. Treningning maqsadi, to'g'ridan-to'g'ri usul kabi, mahoratdir -"jonli" tildir. Barcha rivojlanish yo'naltirilgan dominant mahorat talabalar va o'qituvchilarning sa'y-harakatlari nutqqa aylanadi. Dastur intensivligi vaqt, texnik ta'lim vositalaridan foydalanish, takroriy va takrorlash materiallari ma'lum bir rivojlanish darajasiga tezda erishish imkonini beradi. Ko'nikmalar, ayniqsa gapirish qobiliyatlari. Shubhasiz, intensiv texnikaning eng katta afzalligi juda tez natijalarga erishish: darslarning ikkinchi kunida talaba muloqot qiladi- ingliz tili, birinchi darsda o'rganilgan nutq klişelerinin foydalanish. Ushbu texnikaning muhim afzalligi uning psixologik asosidir (taklif), buning natijasida nafaqat sinfda psixologik

ji hatdan qulay muhit yaratibgina qolmay, balkiva ta'lim samaradorligi ta'minlanadi. Ko'p funktsional mashqlar ijobiy rol o'ynaydi, bir necha marta ilgari qayd etilgan, shuningdek, yangi so'z birikmalarini faollashtirishga berilgan vaqt katta ahamiyatga ega. Xorijiy tillarni samarali o'rganish, yangi lug'at boyligini osonroq o'zlashtirish masalasi ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan bo'lsa-da, u doimo dolzarb masala sanaladi. Ushbu masalaga bunday yondashuv bugungi jahon tarixida hisobga olinishi tabiiy. Ko'pincha chet tilini o'rganishda ikki tilli ta'limni tashkil etish bir necha chet tillarini chuqurlashtirishga va o'rganishga imkon beradi. Chet tilini o'rganish ko'p qirrali ta'limot bo'lib, bu jarayonda murakkab psixologik o'zgarishlarni boshdan kechiradi. Jumladan, ona tili va chet tilini taqqoslash jarayoni sodir bo'ladi. Bu jarayonda o'qitishning turli metod va texnologiyalaridan foydalaniladi. Chet tili ona tilini zamonaviy pedagogik texnologiyalar yordamida taqqoslab o'qitish samarali natija beradi. Chet tilini o'qitish uning metodikasini bilishni talab qiladi. Hozirgi davr kommunikativ malaka, kunikma chet tilida ma'lumot berish (gapirish, fikrni yozmabayon qilish orqali) va ma'lumot olish (o'qish, tinglab tushunish orqali) malaka va ko'nikmalarni yanada o'stirishni, ta'lim bilan tarbiyani birga olib borishni talab qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Irisqulov M.T. Tilshunoslikka kirish. –T., 2009.
2. Usmonov S. Umumiy tilshunoslik. –T., 1972. Амирова Т., Олховиков Б.А., Рождественский Ю.В. Очерки по истории лингвистики. –М., 1975.
3. Baskakov N.A. va boshqalar. Umumiy tilshunoslik. –Toshkent, O'qituvchi, 1979.
4. Bo'ronov J.B. Ingliz va o'zbek tillari qiyosiy grammatikasi. –T., 1973.
5. Рождественский Ю.В. Типология слова. –М., 1969.